תלמוד ירושלמי · מפרשים · חידושי רידב״ז על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

חידושי רידב"ז על תלמוד ירושלמי ברכות

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי רידב"ז על תלמוד ירושלמי ברכות

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-רידבז-על-תלמוד-ירושלמי-ברכות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ב 4
הלכה א 4
הלכה ג 5
הלכה ה 6
הלכה ח 6
פרק ג 7
הלכה ב 7
הלכה ד 7
הלכה ה 7
הלכה ו 8
פרק ד 10
הלכה א 10
הלכה ג 10
הלכה ו 11
פרק ו 12
הלכה א 12
הלכה ב 14
הלכה ד 14
הלכה ה 16
הלכה ו 16
פרק ז 17
הלכה א 17
הלכה ב 19
הלכה ה 21
פרק ח 21
הלכה א 21

פרק ב

הלכה א

אמר ר' בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. פי' דאל"כ מאי מהני בשכוון לבו הא לא בירך וברכות מעכבות ולמה לא תני התנא דיברך ע"ז אמר ר' יוסי אם אומר את שהוא צריך לברך בירך צריך שיכוין את לבו בכולן פי' דר' יוסי מילתא באנפי נפשי' קאמר דאם תימר שצריך להפסיק מתורה ולברך דמפסיקין לק"ש ומפסיק ומברך א"כ לפ"ז שמעינן הדין בהי' קורא בתורה והגיע זמן המקרא דצריך להפסיק מתורה ולקרות כל הפרשיות שבק"ש בכונת לצאת י"ח דהא בין פרשה לפרשה איכא כמה פרשיות בשיעור כדי לגמור כולה וע"כ דצריך להפסיק ולקרות כל הפרשיות רצופין בזאח"ז ולא מהני מה שיקרא בתורה ועומד בפרשה של ק"ש שיכוין את לבו דהא צריך לכוין בכל הפרשיות וע"כ דמפסיק בתורה ויקרא ק"ש כמו דמפסיק לברך וע"ז התיבון ואינו מפסיק בתמי' והא קי"ל דבאמת מפסיק דמפסיקין לק"ש והי"ל להתנא למיתני הי' קורא בתורה והגיע זמן המקרא מפסיק וקורא ק"ש ולא תנינתא א"כ ה"ה לענין ברכה דבאמת צריך להפסיק ולברך ורק התנא לא תני לה וא"כ אין ראי' ממתני' להא דר"ב. וע"ז קאמר הגמ' זאת אומרת צריך לכוין את לבו בכולן בניחותא פי' דמוכח מכאן דצריך לכוין בכל הג' פרשיות דכן מוכח מהאי מימרא דר' יוסי וקאמר ע"ז נשמעיני' מן הדא דאינו כן ר"ל דפליגי ע"ז [וכן איתא בירושלמי לפעמים נשמעיני' מן הדא למימר נשמעיני' מן הדא דאינו כן ופליג על הא דלעיל וכן איתא בירושלמי במס' כתובות פ"ב ה"א אריבר"ב נשמעיני' מן הדא ר"ל דאינו כן וכן פי' שם ביאור הגר"א ז"ל בחו"מ סי' פ"ח] ר"א אומר משום ר"י אם כיון לבו בפרק ראשון אע"ג שלא כיון בפרק שני יצא:

פיסקא ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב מפני מה משיב מפני היראה או מפני הכבוד. ר"ל אם מפני היראה דווקא משיב אבל לא מפני הכבוד דכיון דחבירו שואל בשלומו תחלה ע"כ אין משיב מפני הכבוד כיון דהוא מכובד יותר מחבירו ורק מפני היראה משיב כיון דאם לא ישיבנו יעשה לו רעה וקאמר נישמעיני' מן הדא ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר"מ כן הגי' בדפוס אמשטורדם והתם ע"כ משיב מפני היראה כמו דמוכיח לקמן בסמוך וא"כ ע"כ מוכח דבקמייתא גבי ובפרקים משיב אף מפני הכבוד וע"ז שאל על הא דבאמצע שואל מפני היראה ומשיב מנ"ל התם גופי' אם משיב מפני היראה דווקא או אפילו מפני הכבוד דאולי להשיב די אפילו מפני הכבוד ואפילו דלהשיב אינו כבוד כ"כ כמו הכבוד דשאלה מ"מ בלהשיב כבוד כל דהו סגי ע"ז קאמר נישמעיני' מן הדא כו' באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד מכלל

ע"כ דבקמייתא ר"ל בדר"מ שואל ומשיב מפני היראה דווקא ואתא ר"י וקאמר מפני הכבוד משיב:

הלכה ג

התיבון הרי מיכל כו'. וכהאי גוונא מקשה במס' עירובין דף צ"ו ע"א דאי ס"ד דנשים פטורות מתפילין היכי מנחת תפילין ומברכת עליהן כדאיתא בתוס' ז"ל במס' ר"ה דף ל"ג ע"א והתוס' ז"ל במס' עירובין פירשו דתפילין צריכין גוף נקי ונשים לא זהירי בזה: **ר"ח בשם ר"א אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בידי' חכמים**. המפרשים ז"ל מפרשים הושבה הוחזרה ואינו מובן למה לא קאמר בתרווייהו מיחו בידי' חכמים ונראה לפענ"ד דפי' הושבה הוא כמו דאיתא בירושלמי במס' מע"ש פ"ג ובמס' ביכורים פ"ב ה"ב דהושבה כמו הושוו ר"ל דליכא פלוגתא דלא נחלקו ע"ז קאמר דבאשתו של יונה לא נחלקו חכמים עלי' ובמיכל בת כושי נחלקו עלי' ומיחו בידה חכמים עי' בשנו"א ז"ל במס' בכורים שם:

ר"ז בשם אבא בר ירמי' אוכל בהן אכילת עראי ואינו אוכל בהן אכילת קבע כו אית תניא תנא מברך פעם אחת כו'. פי' הסוגיא הזאת עפ"מ שפסק הרמב"ם ז"ל פ"ד מה"ת הט"ז היו תפילין כרוכין בידו מותר לישן בהם אפילו שינת קבע ואינו אוכל בהם אלא אכילת עראי אבל אם נכנס לסעודת קבע חולצן ומניחן על שולחנו כו' וצ"ב גדול למה נקט הדין הזה דאכילת עראי גבי אוחזן בידו והו"ל למימר סתם היה לבוש תפילין מותר לאכול סעודת עראי אבל לא סעודת קבע וע"כ נלפענ"ד דהרמב"ם ז"ל הוציא הדין הזה מהאי ירושלמי דסוגיא דידן דהנה גרסינן במס' סוכה דף כ"ו לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל ולא ישתין מים ולא ישן בהם לא שינת עראי ולא שינת קבע ופרש"י ז"ל דלא ישן בהם הוא בדנקט להו בידי' הרי מוכח בתיבת בהם משמעותו באוחזן בידו ולא באינון עילוי והרמב"ם ז"ל מפרש ג"כ כן עי' בכ"מ ז"ל ובהגהות מיימוני ז"ל עיי"ש ועפ"ז מפורש סוגיא דידי וה"פ אית תניא תנא מברך פעם אחת אית תניא תנא פעמים ר"ל באוכל בתפילין דהוא ע"כ באכילת עראי דבאכילת קבע אסור חד תנא ס"ל דצריך לברך אחר אכילתו עוד פעם שני על התפילין ומשום דע"כ חולצן קודם אכילה וחד תנא ס"ל דא"צ לברך פעם שני משום דלא צריך לחלוץ ע"ז מקשה דלמ"ד א"צ לברך ב' פעמים ניחא משום דא"צ לחלוץ דהא מותר לאכול אכילת עראי בתפילין אבל למ"ד דצריך לברך ב' פעמים קשה דס"ד דמותר לאכול אכילת עראי בתפילין אפילו כשהוא לבוש בתפילין א"כ קשה למה יברך הא אכל ואינון עילוי ר"ל דהא מותר לאכול והוא לבוש בהם דאינון עליו ע"ז משני ר"ז בשם אבא בר ירמי' דאזיל לטעמו באוכל בהם אכילת עראי ר"ל דלא

שרי לאכול ואינון עליו אלא באוכל דווקא בהם אכילת עראי ר"ל דאוחזן בידו וכרוכין על ידיו אז מותר לאכול עראי ולא קבע אבל באינון עליו אסור לאכול אפילו עראי דבהם דווקא אבל לא באינון עילוי ופסק הרמב"ם ז"ל לחומרא דבאינון עליו אסור לאכול אפילו עראי ועיין ברמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ת הט"ו וט"ז דמשמעות תיבת בהם הוא באוחזן בידו ובהט"ו מיירי שלא כרכן ובהט"ז מיירי שכרכו עיי"ש:

הלכה ה

ר"ח וריב"א הוין יתיבין כו' אתת ענתא דצלותא ושרתון. ר"ל התירן ויהבון לשמעי' דר' חזקי' כן הגי' בירושלמי דפוס אמשטורדם וכיון דיהיב לשמעי' הי' מתירא שמא יברח שמעי' ע"כ קשר בגד שלו לבגד דשמעי' זהו קטר פורתא לפורתא אבל מה עשה השמעי' התירן לקשר הבגדים וערק א"ל ר' חזקי' לריב"א ומה בידך ר"ל מה הועיל לך העצה שלך ותיבות מה בידך מצוי הוא בש"ס הזה כמה פעמים למשמעות מה הועיל לך עיין במס' יומא פ"ה ה"ו ועי' במהרא"פ ז"ל:

הלכה ח

הא בני חורים אחרים מקבלין תנחומים עליהן. פי' בניחותא כיני מתנייתא ר"ל וכן הוא כל משניות ובריייתות כיני מתניתא בכל הש"ס הוא להורות דמתקן המשנה ומבאר המשנה ומלות כיני מתניתא הוא הוראת כן הוא מתניתא ונקט לשון קלילא כיני מתניתא והכונה שכן הוא מתניתא והכא משמש ג"כ תיבה הזאת להמשמעות דכן הוא מתניתא ונקט לשון מתנייתא לשון רבים והכוונה דכן הוא מוכח מכל מתנייתא ולאו דווקא ממשנה דידן לחוד אלא המשנה ובריייתא מורו לן דבני חורים אחרים מקבלין תנחומין עליהן מדלא אסר אלא עבדים אע"פ שהם ג"כ אחרים דאינן קרובין כדמסיק תני מעשה שמתה שפחתו של ר"א ונכנסו תלמידיו לנחמו כו' מפני שהעבדים בימים הקדמונים כבהמה ע"כ לשון הברייתא במס' שמחות פ"א וע"ז מסיק הגמ' אם על ב"ח אחרים אין מקבלין תנחומין כ"ש על עבדים א"כ למה קאמר מפני שעבדים כבהמה אלא ע"כ דמוכח דב"ח אחרים מקבלין תנחומין עליהן ומסיק הגמ' מי שמת עבדו או בהמתו אומר לו המקום ימלא חסרונך זאת היא לשון הגמ' ולא לשון הברייתא דמס' שמחות וכן בש"ס דילן ג"כ לשון הגמ' הוא ונמצא מסקנת הגמ' דב"ח אחרים מקבלין תנחומין עליהן ומסיק כד דמך ר"ח בר אדא בר אחתיה דב"ק קביל רשב"ל עלוי דהוי רבי' נימר דתלמידו דבר נשא חביב עלי' כברי' ונמצא לפ"ז דבחביב לי' מקבלין תנחומין על ב"ח אפילו אחרים שאינן קרובין וכמו דמוכח ממתנייתא מהמשנה ובריייתא כנ"ל וע"פ דברינו מובן דברי הרשב"א ז"ל דכתב בדף ט"ז ע"ב וז"ל וכשמת טבי עבדו קיבל עליו תנחומין וא"ת ולא

יהא אלא ב"ח מי מקבל תנחומין על הרחוקים כבר פירשו בירושלמי שתלמידו חביב כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו הי' עליו כבנו עכ"ל ז"ל וע"י דברינו מובן דבריו ז"ל דכן מתפרש בירושלמי בהאי סוגיא:

פרק ג

הלכה ב

תני ר"י אומר היו כולם שורה אחת העומדים משום כבוד חייבין. פי' דכמו דבעומדים בב' שורות נ"מ בין הפנימית לחיצונה כמו כן בעומדים בשורה אחת ג"כ נ"מ בין העומדים משום כבוד ר"ל דבאים לנחמו [כדפרש"י ז"ל בדף י"ט ע"ב ד"ה מחמת] חייבין והעומדים משום אבל ר"ל הקרובים שמתאבלים עמו כמו בעל ואשתו כדאיתא בש"ס ובפוסקים ז"ל פטורין משום דלעולם איכא בהן שורה הקרובים יותר להאיבול ע"כ בב' שורות איכא קרובים יותר להאיבול שורה הפנימית ובשורה אחת איכא ג"כ קרובים יותר להאיבול העומדים משום אבל ולעולם איכא חייבין ופטורין ע"ז קאמר הוי הדא דתנינן העומדים בשורה כו' משנה אחרונה דאבלים עוברים והמנחמין עומדים מדנקט לשון העומדים בשורה והדא דתני העומדים משום כבוד כו' משנה אחרונה כצ"ל מדנקט ג"כ לשון עומדים והיו דתנינן תמן וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברים כו' משנה ראשונה [והא דמועתק בספרים ס"א משנה ראשונה הוא מבעמ"ג אחד שהגי' בצדו ותיקן וכן האמת ונעתק אח"כ לפנים] אר"ח בראשונה היו המשפחות עוברות כן צ"ל וכן הוא במס' סנהדרין דף י"ט עיי"ש כן מוכח גי' הסוגיא הזאת:

הלכה ד

מהו מהרהר ברכות. פי' הר"י ז"ל דק"ש ובהמ"ז שהן מה"ת לכו"ע מוציא בשפתיו ולא נחלקו אלא בברכות של ק"ש וה"פ בעל קרי מהרהר בלבו ברכות של ק"ש:

מה טובלי שחרית עושין פה ייזלין ויתנון בההיא דצפרא הוה אמר מאן דאית לי' עבידא ייזול ויעביד. עפ"מ ז"ל ואבל החרדים ז"ל מפרש מאן דאית לי' עבידא מי שעשה מעשה יטבול ובלילה חס על ביטול תורה וכן מפרש לקמן גבי רחב"א הוי פשיט עם ר"נ בריה:

הלכה ה

אר"א מתניתא אמרה כן וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות. א"כ אפילו ממי משרה צריך להרחיק ש"מ דמכל סרחון צריך להרחיק וע"ז מדחה ר"א בשם ר"ש דמיירי במשרה של מי כובסין דהוא נמי בצואת קטנים ע"ז מקשה הא תנינן במתניתין גם מים הרעים והוא מים סרוחים אלמא דצריך להרחיק מכל סרחון ועיי' בשנו"א ז"ל ובטור ז"ל סי' פ"ו:

אמרין לי' ולא קטן הוא. א"כ אפילו בשיכול לאכול כזית דגן נמי קטן הוא ואיזה מחשבות רעות יש בו ע"ז א"ל ולא כתיב כי וגו' רע מנעוריו א"כ יש לו מחשבות רעות אפילו כשהוא קטן ע"ז פליג ר' יודן מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם א"כ לפ"ז אפילו בשאינו יכול לאכול כזית דגן נמי צריך להרחיק משום שיש לו מחשבות רעות משעה שיצא מבטן אמו:

ומהו כדי רביעית רביעית בתוך רביעית. ר"ל דצריך רביעית על כל רביעית שהשתין ע"ז אומר דאינו כן אלא אחד כלי קטן ואחד כלי גדול ואפילו להשתנה הרבה די רביעית אחד עיין בביאור הגר"א ז"ל באו"ח סי' ע"ז:

ר"א בשם רב צואה עד שתתיבש כעצם. אז מותר מים כ"ז שמטפיחין והוא ג"כ עד שנתיבשו שאינן מטפיחין וגניבא אמר כ"ז שרישומן ניכר חמור יותר דאפילו שנתיבשו ואינן מטפיחין נמי אסור:

אמר חזקי' ר"א מחמיר במים כו'. ר"ל דמים חמור מצואה בתמי' ולכאורה מאי חמור במים הא בשניהן מותר כשנתיבשו ע"ז שאל לו ר"מ האיך חמור מים אם לא מהדא דגניבא דס"ל דלא מהני במים אפילו שנתיבשו ואינן מטפיחין כיון שרישומן ניכר ע"ז השיב לו חזקי' ' דז"א דלאו משום מימרא דגניבא חמור ז"א אלא משום דכיון דס"ל גבי מים כ"ז שמטפיחין ר"ל עד שנתיבשו צריך להיות לפ"ז בצואה דאפילו בנתיבש' כעצם נמי אסורה מפני שמשמשה קיים ואין ממשה קיים ר"ל דחלוק צואה ממים דזה ממשה קיים וזה אין ממשה קיים דצואה ממשה קיים ומים אין ממשן קיים וע"כ דמחמיר במים יותר מצואה דאפילו אין ממשן קיים צריך להיות יבש שאינן מטפיחין:

הלכה ו

עד כדון בזב שראה קרי ואפילו קרי שראה זוב מועיל הוא שהוא טובל. כדי להבין הסוגיא הזאת צריך להקדים דרך הש"ס הזה ועי"ז תבין בנקל. דרך הש"ס כדתני במתניתין ב' בבות בבא ראשונה בענין אחד והדר נקט הדין בדבר הפוכו בבבא דסיפא בענין אחר ומבעיא להגמ' האיך הדין בענין דרישא בדבר הפוכו ופשיט הגמ' מהענין דבבא דסיפא וכן מיבעיא האיך הדין בסיפא בדבר הפוכו ופשיט מהענין דבבא דרישא לדוגמא במס' שביעית פ"י כותבין לאיש על נכסי אשתו ואיפכא לאשה על נכסי בעלה לא קתני והדר נקט בבא דסיפא דכותבין ליתומים על נכסי אפוטרופוס ואיפכא לאפוטרופוס על נכסי יתומין לא קתני ומבעיא בגמ' בבבא דרישא האיך הדין באיפכא כגון לאשה על נכסי בעלה וקפשיט מבבא דסיפא כותבין ליתומין על נכסי אפוטרופוס והדר שאל בבבא דסיפא האיך הדין איפכא לאפוטרופוס על נכסי יתומין וקפשיט מבבא דרישא כותבין

לבעל על נכסי אשתו וכמו כן בש"ס דילן בסוגיא דידן גופא דמבעיא להגמ' בבבא דרישא איבעיא להו בעל קרי שראה זיבה כו' ר"ל האיך הדין אם הי' איפכא וקפשטינן מבבא דסיפא במשמשת שראתה נדה ועוד צריך להקדים דסגנון הלשון בירושלמי בתיבות הללו מה נפיק מביניהון כו' אין תימר כו' הוי לית טעמא דלא משום כו' לשון הזה נמצא בירושלמי ד' פעמים א' כאן וב' במס' סוכה פ"ג ה"ד וג' במס' יבמות פרק מצות חליצה ה"א וד' במס' כתובות פ"ה ה"ו ושם מבואר בפשיטות דקבעי שם מה טעם אי משום טעם זה או משום טעם זה וקפשיט מה נפק מביניהון ר"ל לענין דינא כך וכך ואין תימר משום טעם זה יהי' נ"מ לדינא ויהי' הילכתא חדתא ויהא קשיא ממתניתין דנקט סתמא עיי"ש דשם מבואר כן ונמצא דלשון זה מה נפיק מביניהון כו' אין תימר כו' הוי לית טעמא דלא כו' הוא פשיטות על האיבעיא וע"פ הקדמה הזאת יתבאר סוגיא דידן בע"ה וה"פ דס"ל להירושלמי דלא חל טומאה קלה על טומאה חמורה וע"כ בזב שראה קרי לא חל כלל הקרי וכאילו אינו בעל קרי כלל ועכ"ז מיבעיא ליה טבילה משום טעמא שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה"ת דלאו משום טומאה וטהרה נגעו בה אלא כדי שלא יהו מצוין אצל נשותיהן הילכך אע"ג דלא חל כלל הטומאה מ"מ צריך טבילה לד"ת אבל בקרי שראה זוב דחל טומאת קרי ואין מועיל לו הטבילה לטהרו והרי הוא חשיב בעל קרי לאחר הטבילה כמו קודם הטבילה והרי בעל קרי אסור בד"ת ומה מועיל לו הטבילה ואע"ג דהאי טבילה לאו משום טומאה וטהרה הוא אבל מ"מ שם בעל קרי עליו וכ"ז שלא נפקע ממנו שם בעל קרי הרי הוא אסור בד"ת ומיבעיא לי' אליבא דרבנן ע"ז פשיט ממשמשת שראתה נדה צריכה טבילה אלמא דאפילו דאינו מועיל הטבילה להפקיע שם דבעל קרי מ"מ צריכה טבילה לרבנן משום הטעם שלא יהו מצוין אצל נשותיהן וכ"ז קאי הגמ' אליבא דרבנן והשתא מיבעיא לי' אליבא דר"י מה טעמא דר"י משום מה מועיל הוא שהוא טובל וכיון דלא נפקע ממנו שם בעל קרי לאחר טבילה א"כ אין מקום לטבילה זו ופליג בזה הסברא על דרבנן דרבנן ס"ל אע"ג דלא נפקע ממנו שם בעל קרי לאחר הטבילה מ"מ צריך טבילה משום הטעם שלא יהו מצוין אצל נשותיהן ע"ז פליג ר"י א"כ לפ"ז בשטומאה חמורה קדמה דאין שם לטומאה קלה אצל חמורה ולא הוי עליו שם בעל קרי כלל ומ"מ צריך טבילה לרבנן משום שלא יהו מצוין אצל נשותיהן ובזה לא שייך למימר דאינו מועיל הטבילה ולא נפקע ממנו שם בעל קרי לאחר הטבילה ע"כ בזה גם ר"י מודה ולא פליג ר"י את"ק רק במשמשת שראתה נדה דשם אינו מועיל הטבילה להפקיע ממנו שם בעל קרי אבל איפכא נדה שהיתה משמשת או שפלטה ש"ז דשם מועיל הטבילה גם ר"י מודה או דילמא דגם בזה פליג אדרבנן וס"ל דלא תיקן עזרא

טבילה לבעל קרי רק בשחל עליו הטומאת בעל קרי ושם ב"ק עליו משא"כ בנדה שהיתה משמשת או פלטה ש"ז דשם קרי אינו חל לא תיקן עזרא טבילה ולא מהני הטעם שלא יהו מצוין אצל נשותיהן אלא בשם ב"ק ע"ז פשיט מה נפיק ביניהן ראה קרי ר"ל דנ"מ בין ב' הטעמים הוא בראה קרי ר"ל בדינא דרישא בזב שראה קרי ולפ"ז אין תימר דטעמא דר"י הוא משום מה הוא מועיל הא בכאן מועיל וא"כ האיך תימר דטעמא דר"י משום מהו מועיל א"כ מה נעשה בהרישא בזב שראה קרי האיך פליג ר"י א"ו משום דאין שם לטומאה קלה אצל חמורה וע"כ פליג ר"י גם בנדה שהיתה משמשת משום דס"ל דלא תיקן עזרא טבילה לב"ק רק במקום דחל עליו טומאת בעל קרי והדר שאל הגמ' אימא כל עיקר טעמא דר"י הוא משום שלא תיקן עזרא טבילה לב"ק רק במקום דחל עליו טומאת ב"ק ע"כ בזב שראה קרי דלא חל עליו טומאת ב"ק לא תיקן טבילה משא"כ בבעל קרי שראה זוב גם ר"י מודה כיון דחל עליו שם בעל קרי צריך טבילה אע"ג דלא מועיל לו הטבילה והוי בעל קרי לאחר הטבילה כמו קודם הטבילה מ"מ מודה ר"י לרבנן בזה ע"ז פשיט מסיפא ממשמשת שראתה נדה דפוטר שם ר"י ע"כ מוכח דר"י אית לי' שני הטעמים ומסיפא ילפינן על הרישא דפליג ר"י גם על ב"ק שראה זיבה ומרישא ילפינן על הסיפא דפליג ר"י גם בנדה שהיתה משמשת:

סליק פירקא בס"ד:

פרק ד

הלכה א

כשהוא אומר כחום היום הרי שש אמור. ר"ל דשש כבר אמור דנקרא חום היום ולא חום השמש כדמסיק דאפילו בצל הוי חום משא"כ חום השמש הוי בד' שעות:

והתני הקדים תפלת המנחה כו'. משמע דווקא דיעבד ומשני פתר לה שלא הגיע זמן התפלה ר"ל דלא הגיע זמן מנחה קטנה אלא מיירי במנחה גדולה אז דוקא בדיעבד אם הקדים מנחה יצא אבל בזמן מנחה קטנה אז מנחה קודם אפילו יש שהות ביום על שניהן ומביא ראי' דאיכא מנחה גדולה מהא דריב"ל:

הלכה ג

א"ר לוי כנגד י"ח אזכרות אר"ה אם יאמר לך אדם י"ז אינון אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה. כן גי' השנו"א ז"ל ר"ל דברכת המינים משלים לי"ח התיב ר"א בר"י קומי ר"י והא כתיב אל הכבוד כו' ר"ל אם כן הוי י"ט ומשני תני כולל של דוד בבונה ירושלים וא"כ אין כאן רק י"ח ופריך והא תני כולל של מינים ושל פושעים במכניע

זדים ואית לך לכל חדא וחדא מנהון אזכרה פי' אם אתה חושב גם מה שנכלל שיש שם כנגד כל אחד א"כ צריך שם גם כנגד מינים ופושעים וזדים. ע"ז קאמר ר"ח בשם ר"פ כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה אם יאמר לך אדם י"ט הן אמור לו וזכרתי את בריתי כו' לית מנהון כן גי' השנו"א ז"ל פי' דלא חשיב אלא מה שהוא כסדר אבל כאן יעקב תחלה ואם יאמר לך אדם לפ"ז י"ז הן דהא לא כתיב רק י"ז פעמים כסדר אמור לו זכור לאברהם ליצחק לישראל מנהון כן גי' הגר"א ז"ל בשנו"א פי' אע"פ שכתוב ישראל מ"מ כיון דכסדרן הן הוי מן המנין דישראל היינו יעקב רשב"נ בשם ר"י כנגד י"ח ציוויין שכתוב בפ' משכן שני ר"ל בפרשה שניה שבמשכן והוא פ' פקודי אר"ח בר ווא ובלבד מן ואתו אהליאב עד סופו דספירה ר"ל סוף המנין פי' בשנו"א ז"ל דרשב"נ בשם ר"י אינו חושב הא דכתיב וירא משה כו' והנה עשו כאשר צוה ה' את משה משום דהיא כולל שעשו הכל כאשר צוה ה' ואינו מן המנין אבל ר"ח חושב המקרא הזה ג"כ במספר אך מ"מ לא הוי י"ט משום דמתחיל מן ואתו אהליאב המספר:

הלכה ו

רב אמר צריך לחדש בה דבר. פי' דלא סגי בתפלת מוסף שיזכור קרבן מוסף סתם אלא צריך לפרש בפירוש מוסף יום ר"ח הזה או שבת הזה או מוסף יום חג המצות הזה וכן כל יו"ט בפירוש של יום טוב הזה שמואל אמר אפילו לא אמר בפרוטרוט יום טוב הזה וכן מסיק דר"ז בעי קומי ר' יוסי וא"ל אפילו לא חידש בה את חידוש של יום הזה אלא אמר סתם ונעשה לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא ואין לפרש דצריך לחדש בה דבר משום דשיטת הירושלמי הוא דמתפלל בר"ח ובחוה"מ במוסף י"ח כמו שפי' מהרא"פ זצ"ל ז"א דמתוס' ז"ל דף כ"א ע"ב דס"ל בשיטת הירושלמי דמתפלל י"ח במוסף משמע דהירושלמי הזה לא פירשו כן דאל"כ מאי מהני שהגיהו אח"כ בירושלמי גבי ומצאן מתפללין מוסף דמשמע מכאן דס"ל להירושלמי דמתפלל י"ח במוסף ומחקו תיבת ומוסף הא סוף סוף מוכח מכאן דמתפלל י"ח א"ו דהפי' הוא כאן כדברינו וכן פי' בס' חרדים ז"ל:

באיזה אמן אמרו תרין אמוראין. הירושלמי הזה מובא בתוס' ז"ל דף כ"א ודייקי מכאן שלשיטת הירושלמי צריך להתפלל במוסף דחול כגון בר"ח ובחוה"מ י"ח ולבסוף כתבו דט"ס הוא ומצאן מתפללין מוסף והפ"מ ז"ל לעיל בפ"ג ה"ב וכאן כתב דא"צ להגי' ובאיזה אמן אמרו לא קאי אהא דסמוך לו אלא מילתא אחריתא הוא והוא הסוגיא דלעיל בפ"ג ומובא כאן אגב גררא כדרך הש"ס הזה והוא נכון מאד דכן באמת דרך הירושלמי בכו"כ פעמים:

פרק ו

הלכה א

אמר רבי חייא בר פפא קומי ר"ז מתניתא אמרה כן חוץ מן היין כו' ויין לאו שחוק הוא לא אומר אלא חוץ מן היין כו'. פי' בניחותא דמתניתא אמרה כן ומביא ראיה מן מתניתין: **רבי זעירא בשם שמואל ראשי לפתות כו' שחקן אומר עליהן שהנ"ב אמר ר' יוסי מתניתא לא אמרה כן**. כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק ובשנו"א ז"ל:

אין תימר מתניתין שניא היא שאמרה התורה מרורין כו' צ"ע על התשו' ח"צ ז"ל סי' קיט שמכשיר הירק הנקרא סאלאטא על מצות מרור משום דיש לו סימנא דאיתא בגמ' תחילתו רך וסופו קשה הא הסאלאטא אין בהם שום טעם מרירות ואפילו מרור כשנתבטל הטעם מרירות לא יצא בו י"ח ואולי בהאמבורג ובערי אשכנז שהזכיר הח"צ ז"ל יש בו טעם מרור וצ"ע:

אמר ר"י בר"ב ולא פליגין זית ע"י שאין דרכו לאכול חי אע"פ שכבש בעיני הוא ירק כיון ששלקו נשתנה כן גי' הרשב"א ז"ל:

רבי יעקב ב"א א' איתפלגין ר"נ ורבנן ר"נ אמר המוציא לחם מן הארץ ורבנן אמרי מוציא לפי גי' המד"ר בראשית פ' ט"ו הוא פליגתין בכך דר"נ ס"ל דעץ הדעת חטה הי' והי' לחם לפיכך קאמר המוציא לחם מן הארץ שכבר הוציא. וכן גרסינן שם ר"נ אמר המוציא לחם שכבר הוציא ורבנן אמרו מוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא כדרך שגרסינן במס' כתובות דעתידה א"י להוציא גלוסקאות ולפיכך גרסינן שם ורבנן אמרין מוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא לחם מן הארץ שנאמר יהי פסת בר בארץ. אבל באדם הראשון קודם החטא משמע שלא הי' מוציא גלוסקאות לחם וע"ז קאמרינן אתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דמר ר"ח בר יצחק ורשב"א חד אמר לפת לא פת הי' פי' במת"כ ז"ל במדרש דלפת הוי כל הזרעונים וכל הגריעינן וחיטין בכלל חד מ"ד ס"ל דלפת הוא לא פת הי' קודם החטא וחד מ"ד ס"ל לפת לא פת עתיד להיות יהי פסת בר בארץ אבל קודם לא הי'. כן משמע לפי הגי' שבמדרש:

דתניא זה הכלל שהי' ריי"א משום ר"ג כ"ש ממין שבעה כו' וחכ"א ברכה אחת פי' ברכ' אחת מעין ג' כדמפרש ריב"א בשם ר"ח בסמוך. והברכ' שלפניו איתני בברייתא וע"ז מפרש ריב"א בשם ר"ח כ"ש כעין סולת וכעין חליטה פי' מין דגן ולא אפאה פת כנ"ל אומר לפניו במ"מ ומברך לאחרי' ברכה אחת מעין שלש [פי' התוס' ז"ל במס' ברכות דף ל"ז ע"א ד"ה הכוסס הא דתני כ"ש מין דגן ולא אפאה פת מיירי דעבדינהו כעין דייסא]

ומפרש הא דחכמים אומרים ברכה אחת היינו ברכה אחת מעין שלש וכל שהוא כעין סולת וחליטה ואינו מחמשת המינין. אמר ר"י שלח ר"ז גבי אילן דבית ר' ינאי כו':
ר' ירמיה בעי הדין דאכל סולת מהו למיברכה בסופה פי' סולת הוא קליות כן פי' בתוס' ז"ל דף ל"ז הנ"ל והוא דכוסס את החטין דלעיל דברכתו הוא בופ"א לת"ק ולר"י בורא מיני זרעונים. האיך מברך בסופה. כדאיתא בתוס' ז"ל הנ"ל דזה הוא ספק האיך מברכין עלי' בברכה אחת מעין ג' דהאיך מסיים על האדמה ועל פרי האדמה ור"ת ז"ל הגי' במחזור שלו על האדמה ועל פרי האדמה וחזר בו דלא אשכחן בשום מקום הך ברכה דמטבע של הברכה אחת מעין ג' הוא על הארץ ועל המחי' או על הארץ ועל הפירות ולא מצינו במטבע ברכה זו על האדמה ועל פרי האדמה. ומסקי בתוס' ז"ל דבירושלמי יש דגם האמוראים הי' מסופקים בברכה זו ומביאין הא דר' ירמי' עיי"ש ועי"ז מבואר פירוש הסוגיא דר' ירמי' בעי הדין דאכל סולת מהו למיברכה בסופה ר"ל מהו הברכה דמברך בסופה א"ר יוסי ולהכין לא אכל ר' ירמי' סולת מיומוי כן גי' הרא"ש ז"ל פי' דר' יוסי קאמר דלפיכך לא אכל ר"י סולת מיומוי משום ספק הברכה הזאת. ומפרש הגמ' טעם הספק שלו לא צורכה דלא ר"ל לא קמיבעיא לי' אלא משום למה היא חותם בה בארץ פי' מדוע יחתום בה בארץ ולמה יהא מחויב לברך ברכה זו דשל ארץ דלא שייך לברכה דבפה"א וע"כ צריך להחתום על האדמה ועל פרי האדמה. וא"כ במטבע זו לא נטבעה הברכה מעין ג'. ע"ז קאמר הגמ' דשפיר יכול לחתום בברכה מעין ג' אף לא לפי המטבע שנטבעה בברכה זו ושפיר יכול לברך ברכת מעין ג' לפי המין שאכל ולא נקרא משנה ממטבע דברכה זו דנעשית כברכת פועלים דתני הפועלין שהי' עושין מלאכה אצל בעה"ב הרי אלו מברכין ברכה ראשונה וכוללין ירושלים בשל ארץ וחותמין בשל ארץ אלמא דבברכה של מעין ג' דהוא כנגד הג' ברכות מזון וארץ וירושלים מצינו שחולק אותן במטבע אחרת לא במטבע של ברכה זו דבמקום ברכה מעין ג' אומר ברכה מעין ב' ואומר ברכת הזן בפני עצמו וע"כ אינו חותם רק על הארץ לבד אבל לא על הארץ ועל המחי' משום דברכת הזן כבר בירך בפני עצמו אלמא דהרשות בידו לשנות במטבע זו במקום דצריך כגון הכא בפועלין דלא סגי להן בברכה אחת לחוד. וה"נ במקום דצריך לשנות במטבע זו בברכת מעין ג' מותר ורק דיהא מוזכר ג' ברכות הללו. ע"ז קאמר דבית ר' ינאי עבדין לה כמטבע ברכה. פי' דברכת הפועלין שאני דהיא כטבע הברכה דכן התקינו חכמים מתחילה והוטבע ברכה בנוסח זה לגבי פועלין. אבל בשינוי אחר הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות:

הלכה ב

אפיק קומיהון פרגן ואחוניא וקפלוטין. פי' דקפלוטין ואחוניא שניהם ברכת בורא פרי האדמה והוא כרוב ותרדין דמוזכר בגמרא בבלי דף ל"ט ע"א וכפרש"י ז"ל שם בהאי מעשה דברכתן הוא בפה"א עיי"ש. וקפלוטין הוא חביב ייתר מאחוניא ופרגיות חביב יותר מכולן וברכתן שהכל נהיה בדברו ע"כ אמרי היכי נעביד דהא קי"ל בשני מינין דברכתן שוה מברך על החביב ויפטור השני שאינו חביב כ"כ ואם בירך על שאינו חביב אם כיון לצאת להחביב יצא בדיעבד אבל לכתחלה צריך לברך על החביב אבל אם החביב ברכתו שהכל נ"ב והשני שאינו חביב כ"כ ברכתו בפה"א בזה הוי ספק אם יברך על החביב שהכל נ"ב ויפטור השני שברכתו בפה"א משום דקי"ל על כולן אם אמר שהכל נ"ב יצא אף דלכתחלה צריך לברך ברכת בפה"א ורק בדיעבד יצא בשהכל מ"מ צריך לברך שהכל משום מדלכתחלה המצוה בחביב ואזלינן לכתחלה בתר מצוה דחביב או אזלינן לכתחלה בתר עיקר הברכה שלו בפה"א. ואיזה לכתחלה עדיף זה הוי ספק ע"ז אמרו נברך על קפלוטא לכתחלה דפוטר לכתחלה את אחוניתא ולא פטר פרגותא כלל ויצטרך לברך עוד הפעם על פרגותא נברך על אחוניתא לכתחלה לא פטר לא דין ולא דין ר"ל לכתחלה אינו מברך על אחוניתא דיפטור הקפלוט משום דקפלוט חביב יותר וע"כ קפץ חד ובריך על פרגותא ברכת שהכל נ"ב משום דחביב והכריע הלכה דביש לפניו שני מינין אחד חביב וברכתו שהכל נ"ב והשני ברכתו בפה"א דלכתחלה מצוה בחביב ולכתחלה המצוה לברך הברכה ששייך לו והכריע התלמוד דהמצוה דחביב קודם ופוטר ברכת שהכל נ"ב להברכה דבפה"א דשייך לו להקפלוט וב"ק לא קיבל הכרעת התלמוד ופריך ושאל הגמ' מיי כדין ר"ל מאי הוי עלה ומסיק מסתברא מברך על הקפלוטא הברכה ששייך לו דהוא ברכתו העקרית וברכת שהכל נ"ב טפילה ורק בדיעבד יצא וע"כ עיקר ברכתו בפה"א. דלכתחלה עדיף ממצוה דחביב דלכתחלה. וכן פסקו בתוס' ז"ל דף ל"ט ע"א ד"ה חביב דבשניהם ברכה אחת חביב עדיף ובפה"א עדיפא משהכל נ"ב דמבררת טפי וחשובה לעצמה ויברך על אותו המין ששייך לו בפה"א אע"פ שאותו המין שיש לברך עליו שהכל נ"ב חביב עליו עכ"ל ז"ל:

הלכה ד

ריב"ל אמר מה פליגין ר"י ורבנן בשהי' בדעתו לאכול פת ולפ"ז לא יברך ברכה אחרונה כלל ויצא בברכת המזון אבל אם אין בדעתו לאכול פת וע"כ יהא מחויב לברך ברכה אחרונה דאז ברכת ז' מינין הוא ברכת מעין ג' וברכה אחרונה של מין השני של בפה"א הוא ברכת ב"נ. וע"כ לא יברך ברכת ב"נ כי יצא בברכת מעין ג' ונמצא דהוי המין דברכת

בפה"א טפל לגבי המין דברכת בפה"ע וכיון דבברכה אחרונה מברך רק על מין ז' ופטור מין השני הוי המין דבפה"א טפל לגבי ברכת בפה"ע וכיון דקי"ל דמברך על העיקר ופוטר הטפל וע"כ כמו כן במקום דאינו מברך רק על המין הזה הוי מין השני טפל וא"כ האיך סברי רבנן דיברך בפה"א וברכת בפה"ע דס"ל להירושלמי דמתניתין מיירי בשאין ברכותיהן שוין כאוקימתא דחד מ"ד בדף מ"א עיי"ש ובהא פליגי ר"י סבר דמברך בפה"ע תחילה ורבנן סברי דיברך בפה"א תחילה דחביב ואי דבאין דעתו לאכול פת אח"כ א"כ א"צ לברך על בפה"א בסוף ועי"ז נעשה בפה"ע עיקר ופוטר הטפל וא"כ האיך סברי רבנן דיברך על החביב תחילה ואלא ע"כ מיירי דבדעתו לאכול פת אח"כ ולא יברך ברכה אחרונה כלל על הפירות משום דיצא בברכת המזון וע"כ לא נעשה המין דבפה"א טפל לגבי מין דבפה"ע. ור' אבא פליג וס"ל דברכת המזון אינו פוטר ומברך על הפירות בסוף לאחר אכילתן קודם שיאכל פת וע"ז אמר ר' יוסי דהא דר' בא פליגי על דריב"ל ומפרש ואזיל דאמר ריב"ל מה פליגין כו' אבל אם אין בדעתו לאכול פת כו' משום דנעשה טפילה כנ"ל ומר ר' אבא מצריך לברך בסוף אפילו כשבדעתו לאכול פת וא"כ לפ"ז כשלא בירך על המין דבפה"א בסוף נעשה טפילה לדברי ריב"ל ומאי מהני כשאוכל פת א"ו דס"ל דלא נעשה טפילה משום הא דלא יברך ברכה אחרונה ממין הזה ודלא כריב"ל ועיקר וטפל לא תלי בהברכה רק במין גופי' דמין זה עשאו לעיקר אכילה ומין השני טפל. וכלשון הזה אמר ר' יוסי על הא דר' בא דפליג על רשב"ל במס' פיאה בפרק ה' ה"ב עיי"ש לשיטת הבבלי לחד מ"ד דבב' ברכות לכו"ע מברך תחילה על החביב ולא מחלקינן בין בשדעתו לאכול פת או לא וס"ל כר' בא דלא נקרא טפל ועיקר בשביל הברכה אחרונה אלא עיקר וטפל הוא במאכל:

רבן גמליאל זוגה סלק גבי אילן דבית ר' ינאי חמתהון נסבין זיתא ומברכי לפניו ולאחריו. פי' אפילו בדעתו לאכול פת כר' אבא:

רבי זעירא שלח שאל לר' שמואל בר נחמן ר' כהנא בשם ר' אבינא כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. ר"ל כר' יהושע בן לוי דפלוגתתן במתניתין הוא רק דווקא בשדעתו לאכול פת דאז אינו מברך בסוף אבל יש בפלוגתא דמתניתין אופן שכל עמא מודיי שמברך על מין ז' והוא ע"כ בשאין דעתו לאכול פת ונמצא מוכח מזה כריב"ל דבדעתו לאכול פת אינו מברך ברכה אחרונה ע"ז אמר לו ר"ז ויאות כו' ולא מברכין לא בשיש בדעתו לאכול פת בתמי':

הלכה ה

אמר מרינוס בי ר' יהושע אהן דאכל גריזמי וסולת. פי' תבשיל ומעשה קדירה אע"ג דהוא מברך על גריזמתא דהוא תבשיל לא פטר מעשה קדירה ופריך הגמ' מה כב"ש דב"ש אומר אף לא מעשה קדירה וקס"ד דב"ש פליגי אסיפא וכן איתא בבבלי דף מ"ב ע"ב לאיבעיא דלא איפשיטא אם ב"ש ארישא קאי או אסיפא. ארישא קאי וה"ק ת"ק בירך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדירה ואתא ב"ש למימר לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה להו פת אלא אפילו מעשה קדירה נמי לא פטרה או דילמא אסיפא. או דלמא אסיפא פליגי דקתני בירך על הפרפרת לא פטר את הפת פת הוא דלא פטרה אבל מעשה קדירה פטר ואתו ב"ש למימר דאפילו מעשה קדירה נמי לא פטר תיקו וע"ז אמר לו ר' יוסי דפשיטא דקאי ב"ש ארישא דווקא ופרפרת אינו פוטרת למעשה קדירה לד"ה וב"ש ארישא קאי וה"ק בירך את הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדירה ר"ל כ"ש מעש' קדירה כדברי ב"ה ב"ש אומרים לא פטר את מעשה קדירה אבל אם בירך על הפרפרת תחלה כו"ע מודיי דלא פטר את הפת ולא מעשה קדירה והאיבעיא דבבלי נפשוט בירושלמי:

הלכה ו

ר' אחא ר' הושעיא בשם רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש כן גי' התוס' ז"ל במס' פסחים דף ק' ע"ב ד"ה ידי קידוש אמר ר' אבין ולא פליגון מה דמר רב כשלא הי' בדעתו לאכול בבית שקידש מה דמר שמואל כשהי' בדעתו לאכול בבית שקידש כן גי' התוס' ז"ל הנ"ל אמר ר"מ אתיא דשמואל כר' חייא ודר' הושעיא כריב"ל א"ר אומי זאת אומרת שנחלקין בפירוש כן הגי' בירושלמי במס' סוכה פ"ד ה"ה ופירושו פשוט דמד"ר מנא מוכח בפירוש דפליגין רב ושמואל ולא כדס"ל לר' אבין דלא פליגי. וכן פירש הסוגיא בבירור ומה שהקשה הפ"מ ז"ל מאי שייכות הך סוגיא הכא הוא איידי דקתני לעיל הביאו להן יין אע"פ שבירך צריך לחזור ולברך משום דהסיבה הוי כשינוי מקום ע"ז מביא גם הא דנמלך לאכול בבית אחר חוזר ומקדש מה בין מוגמר ובין יין מוגמר כולן מריחין יין אחד הוא טועם מכאן מפרשין הגאונים ז"ל פי' המשנה ואומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה דקאי ארישא דקתני הסבו אחד מברך לכולם ור"ל אותו שבירך המוציא הוא מברך על המוגמר ואע"פ שאין מביאין אלא לאחר סעודה כלומר אע"פ שאין דרך להביאו אלא לאחר שסיימו לאכול קודם שיברכו ברכת המזון ואם היו מביאין באותו שעה הי' אחר יכול לברך שסעודה אחרת נראית אפ"ה עכשיו שהביא אותו באמצע הסעודה זה שהתחילו לתת לו כבוד בברכת המוציא

בתחלת הסעודה נותנין לו כבוד ג"כ לכל שאר הדברים עד תשלום הסעודה והוא מברך על המוגמר ופוטר אחרים. וכן משמע בירושלמי דפריך מה בין מוגמר ובין יין ר"ל דלמה ביין מברך כל אחד בפ"ע מפני סכנה ובמוגמר אחד מברך ומשני המוגמר מיד שמביא אותו כולן מריחין בב"א ואם ימתין כל אחד עד שיברכו כולם ויברכו אחד אחד וע"כ כל אחד נהנה מעוה"ז בלא ברכה דכל אחד ימתין על חבירו וכגון עשרה אנשים יברכו כל אחד ואחד בפ"ע וא"כ ימתין האחרון עד שסיימו כל הט' ברכותיהן ונמצא נהנה מעוה"ז בלא ברכה קודם שיברך ע"כ יברך אחד לכולן ויפטור לכולן בשמיעה אע"פ שלא יענו אמן קודם שיהנו מעוה"ז בלא ברכה אבל בברכה כל אחד נהנה לפני עצמו כשטועם הוא וע"כ נוכל כל אחד להמתין על חבירו שיברך ויטעום ואח"כ יברך הוא ויטעום. כן מבואר ברבינו יונה ז"ל:

פרק ז

הלכה א

אמרה ר"ז קימי ר' יוסא א"ל אנו אין לנו. כן הוא הגי' אמיתית וכן הוא בירושלמי דפוס אמשטארדאם וכן מוכח בסמוך דגרסינן ר"ז וחברותי' כלומר כל החבריא שלו:

רב הונא אמר ג' שאכלו זה בפני עצמו וזה בפ"ע ונתערבו מזמנין והא דקתני במתניתין ג' שאכלו כאחת הוא לאו דווקא אכלו כאחת אלא אפילו כל אחד בפ"ע ע"ז פליג ר"ת וס"ל דלא מהני הא שאכלו כל אחד בפ"ע אלא צריך שיבוא כל אחד מחבורה של ג'. וסבר במקצת כרב הונא ופליג עליו במקצת דס"ל כוותי' דצרופין לזימון אע"פ שלא אכלו כאחת ופליג עליו בזה דר"ה ס"ל דאפילו האכילה הי' ביחידות נמי מצטרפין ור"ח ס"ל דהאכילה צריך להיות אצל כל אחד בג' אבל על דעתי' דר"ז וחברותי' היא ר' יוסא דלעיל דקאמר אנו אין לנו אלא משנה וכמו שנשנית המשנה דווקא ג' שאכלו כאחת אבל שנים לא ודכוותי' אם לא אכלו כאחת נמי לא. נמצא דר"ז ור' יוסא וכל רבנן דהכא פליגי וס"ל דלא כרב הונא ודלא כרב חסדא ונמצא דג' מחלוקת בדבר וכן באיזוב ג"כ ג' מחלוקת בדבר וכן הוא לפי' מהרא"פ ז"ל:

התיב רב ששת והא מתניתא פליגי שנים שלשה חייבין בברכת הזימון. כל מה שפירש הפ"מ ז"ל הוא פי' הרב אלפס ז"ל והתוס' ז"ל. ועוד ראשונים ז"ל פי' באופן אחר עיי"ש:

כתוב בתורה ברכה לפני' כו' רשב"נ בשם ר"י אתיא שם שם כו' אף שם שנאמר בתורה לאחרי' עד כדון כר"ע כר' ישמעאל פי' דר"ע ס"ל דעונשין מן הדין. ור"י ס"ל דאין עונשין מן הדין. ופליגי בזה ר"ע ור"י במס' יבמות פי"א ה"א ובפ"ק ביבמות בירושלמי ה"א.

וכן מבואר בירושלמי במס' יומא פ"ח ה"ג דפליגי בזה ר"ע ור"י. א"כ לפ"ז הק"ו דקאמר בסמוך מה אם מזון שאינו טעון ברכה לפניו טעון ברכה לאחריו תורה שטעון ברכה לפניו אינו דין שטעון ברכה לאחריו והדר יליף ק"ו הזה איפכא מתורה לבהמ"ז מה תורה שאינה טעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו בהמ"ז שטעון ברכה לאחריו אינו דין שטעון ברכה לפניו. ופרש"י ז"ל הק"ו הזה מה ברהמ"ז שאינו טעון ברכה לפניו ר"ל שאינו מפורש בקרא מפורש ברכה לפניו עכ"ל ז"ל דהא באמת ברהמ"ז טעון ברכה לפניו מק"ו וכן תורה טעון ברכה לאחריו מק"ו והאיך יליף אח"כ ברהמ"ז לפניו מק"ו מתורה שאין טעין ברכה לאחריו הא תורה נמי צריך ברכה לאחריו מק"ו אלא ע"כ דהק"ו הוא דברהמ"ז אינו טעון ברכה לפניו ותורה לאחריו שאינה טעון ברכה ממקרא מפורש כדפרש"י ז"ל ולכאורה מאי נ"מ בין אם מפורש בתורה או מדין ק"ו הא ק"ו גופי' מדאורייתא הוא מי"ג מדות אלא ע"כ דקיל ק"ו מגופי' דקרא דאילו גופי' דקרא עונשין עליו באומרי' לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו. וכן באומרים לו ברך ברהמ"ז ברך ברה"ת ואינו מברך מכין אותו עד שתצא נפשו וזה דווקא בברהמ"ז לאחריו ובתורה לפניו. אבל בתורה לאחריו וברהמ"ז לפניו דלא הוי רק מדין ק"ו אין עונשין מן הדין ולפיכך ילפינן ברהמ"ז לפניו מתורה לאחריו דלאחריו דתורה קיל דאין עונשין עליו ומ"מ מברכין לפניו ברהמ"ז לאחריו דחמור דעונשין עליו לא כ"ש שיברך לפניו וכן ילפינן תורה לאחריו מברהמ"ז דלפניו דקיל מתורה לפניו וזהו דוקא לר' ישמעאל שייך הק"ו הזה משא"כ לר"ע דס"ל דעונשין מן הדין לא שייך הק"ו הזה ע"כ קאמר דלא צריך הגזירה שוה הזה דשם שם רק לר"ע דלא מצי למילף מק"ו משא"כ לר"י דס"ל אין עונשין מן הדין א"כ לפ"ז ילפינן מק"ו וא"צ הג"ש דהא ברהמ"ז קיל מתורה מברכה דלפניו ותורה קיל מברהמ"ז מברכה דלאחריו. והא דאיכא ק"ו כה"ג כמה פעמים בש"ס כגון אשה בחליצה יבמה בגט במס' קידושין דף י"ד ובמס' ב"ק דף כ"ו שן ורגל מקרן ובכמה דוכתי' כבר כתב התוס' ז"ל במס' חולין דף כ"ג ע"ב שהוא כעין מה מצינו עיי"ש משא"כ הכא לא שייך מה מצינו דא"כ יהא הברכות שעל כל המצות מה"ת ואנן קי"ל דהברכות כולן הוא מדרבנן ורק ברכת המזון והתורה הוא מה"ת כדגרסינן במס' ברכות דף כ"א ע"א מנין לברכת המזון לאחרי' מה"ת וכו' א"כ כל עיקר הילפותא ברכת התורה מברהמ"ז הוא רק שמה"ת הוא ולא שייך מה מצינו לענין ברכה דא"כ לימא על כל המצות שיהא מחויב לברך מה"ת מה מצינו במצות תורה מברך אף בכל המצות יברך:

רבי זעירא בעי אילין ג' קרויות מה את עביד לון כג' שאכלו כאחת כו' פי' הא דתנינן בפ' הקורא עומד דהפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה יש לפרש ב' פירושים או דהפותח והחותם כל אחד מברך לפני' ולאחרי' או דהפותח מברך לפני' והחותם לאחרי' ומפרש במס' מגילה דף כ"א ע"ב תנא הפותח מברך לפני' והחותם מברך לאחרי' ואבל בירושלמי אינו מביא האי ברייתא ע"כ מספקא לי' לר"ז אם דמי לברכת הזימון והראשון מברך לפני' והאחרון לאחרי' וממילא אמצעי אינו מברך כלל או דמי לאוכל כ"א בפ"ע ומברך כל אחד ואחד ע"ז קאמר רשב"א דפשיטא דדמי לברכת הזימון דהא כל עיקר הא דילפינן ברכת התורה מברכת הזימון הוא רק לרבים ר"ל דכל עיקר דמחויב לברך ברה"ת מדאורייתא לפני' ילפינן מכי שם ד' אקרא דקאמר משה לישראל דכשאני פותח בדברי שירה אני אברך תחלה ואתם ענו אמן אחרי כדפרש"י ז"ל במס' ברכות דף כ"א ע"א עיי"ש והוא דווקא ברבים. ואפילו מה דילפינן מן ברכת המזון הוא ג"כ ברבים וא"כ לא ידעינן רק דאחד מברך עבור כולן וכולן עונין אמן א"כ פשיטא דאמצעי לא יברך כלל ופריך הגמ' א"כ דהאמצעי לא יברך דלא הוי שום חיוב מה"ת לברך בתורה רק ברבים [ואפילו הא דילפינן מברהמ"ז הוא רק ברבים] א"כ אפילו בינו לבין עצמו לא יברך לא מיבעיא האמצעי דעונה אמן לא יברך אלא אפילו בינו לבין עצמו לא יברך כלל וע"ז משני דהוא מדרבנן דמברך בינו לבין עצמו מדרבנן כמו שאר כל המצות דברכתן הוא מדרבנן אבל מה"ת אינו מחויב לברך רק ברבים דכל עיקר דילפינן מכי שם ד' אקרא הוא ברבים ואפילו הא דילפינן מברהמ"ז בברכה לאחרי' מה"ת הוא רק ברבים:

אמר ר' שמעון אחוי דר"ב בשעה שגזרו על הדמאי רוב העם מפרישין אותו לתוך בתיהן כן הגי' בפ"ב דמס' ערלה ה"א עיי"ש ושם מבואר אצלינו נכון לאמיתה ש"ת דהפי' הוא דספק הזה לא דמי לכל הספיקות כגון ספק חלה מחויב ליתן לכהן ואינו מעכב אצלו ומחויב ליתן לכהן מספק כדאיתא כ"ז במל"מ ז"ל בפ"ט מה' תרומות רק בחלות דמאי אינו מפקיע החלה מתוך ביתו אלא רק מפריש אותו ונותנו לתוך ביתו ומעכב אצלו משום דרוב ע"ה מעשרין הן ורק חומרא בעלמא הוא על כן נותן אותו לתוך ביתו אלמא דספק דמאי לא הוי ככל הספיקות דאינו ספק משום דאזלינן בתר רובא ורק חומרא בעלמא הוא:

הלכה ב

ר' סימון בשם ריב"ל ריב"ש בשם רבי קטן עושין אותו סניף לעשרה והתני אין מדקדקין בקטן ר"ל ונחשב כעיקר כמו גדול ממש א"כ למה קאמר רק סניף ומשני לשני קטנים נצרכה אחד ספק ואחד קטן עושין את הספק עיקר ואת הקטן לסניף כן גי' המד"ר ופרש"י

ז"ל דבספק עושין אותו כעיקר כאחד מן הגדולים וזהו ששנה אין מדקדקין עכ"ל ז"ל. ר"ל דלעולם קטן עושין אותו סניף לגדולים והיינו דוקא בקטן אחד הוי סניף לט' גדולים אבל ב' קטנים לא מהני דלא מהני רק לסניף והיינו דוקא בקטן ודאי אבל בקטן ספק כגון שיש לו י"ג שנים אין מדקדקין עליו לדעת אם יש לו ב' שערות וע"כ חשוב כגדול ונחשב לתשיעי ולא לסניף ונמצא דאיכא ט' גדולים גמורים ונפ"מ דאז נוכל לעשות מקטן ודאי סניף. דהא כ"ז הוא הנפ"מ בין אם הוא נחשב כעיקר או לסניף. אם הוא גופי' לא הוי רק סניף לא נוכל להצטרף עוד קטן דהא הוא בעצמו נחשב רק ע"י סניף לתשעה אבל אם נחשב לעיקר אז מצטרפין לסניף עוד קטן ודאי דהא הוא נחשב לתשיעי וא"כ כל עיקר דתני הברייתא דאין מדקדקין בקטן ונחשב כמו גדול גמור ואינו סניף דאז ניכל להצטרף עוד קטן גמור לסניף לפיכך שפיר קאמר ר"ס בשם ריב"ל ריב"ש בשם רבי דקטן עושין אותו סניף ולא עיקר בקטן ממש דהא כל עיקר דתני בברייתא דאין מדקדקין בקטן ועושין אותו עיקר לא נצרכה רק להורות דיכולין להצטרף עוד קטן ודאי לסניף וכההוא דר"ס בשם ריב"ל וריב"ש בשם רבי:

ר' יהודה בר פזי בשם ר' יוסי תשעה נראין כעשרה מזמנין מאי עביד מסוימין אלא אפילו קטן ביניהם כן גי' במד"ר פ' מקץ והמת"כ ז"ל כתב דגי' רש"י ז"ל מה הינון מסויימין ר"ל מי השלים המנין שלהם [ועי' בפירוש מבעל"ס חרדים ז"ל] ומשני אלא אפילו קטן ביניהם ר"ל דהכונה דאפילו דהן תשעה אלא דקטן אחד ביניהם משלים:

מחלפה שיטתי' דר' ירמי' תני ג' מאות נזירין עלו בימי ר' שמעון בן שטח כו' אמר ר' יוחנן חולקין על ר' שמעון בן שטח ר' ירמי' אמר על השני' ר' אבא אמר על הראשונה מחלפה שיטתי' דר' ירמי' התם צריכה לי' וכא פשיטא לי' ר"ל דהכא מיבעיא לי' אם האוכל ירק מברך והתם פשיטא לי' דחולקין על ר"ש ב"ש דאכל ירק ובירך ומשני הן דצריכה לי' כרשב"ג והן דפשיטא לי' כרבנן ר"ל דהא דקאמר התם דחולקין על ר"ש ב"ש הוא רבנן דרשב"ג דס"ל דאוכל ירק אינו מצטרף כלל ומה דצריכה לי' הוא כרשב"ג דס"ל דאוכל ירק מצטרף ומיבעיא לי' אם זה שאוכל ירק מברך או. לא כן גי' השנו"א ז"ל ופירושו. ולפי הגי' שלפנינו נראה לפענ"ד דה"פ דיש נפ"מ בין תיבת מזמנין סתם ובין תיבת מזמנין עליו דמזמנין עליו משמע אבל הוא א"י לברך ותיבת מזמנין סתם הפי' דהוי כולן זימון אחת וכולן שוה לדוגמא בבבלי דף מ"ח ע"א דהמקשן פריך מהא דרשב"ג מלשון מצטרף וקס"ד דכולן שוין ואפילו הוא יכול לברך ומשני איצטרופי הוא דמצטרף אבל אינו יכול להוציא אחרים עיי"ש. ולפ"ז שפיר ניחא דמקשה דכאן פשיטא לי' לר' ירמי' דיכול לברך וכאן מיבעיא לי' ע"ז משני דמה דפשיטא לי' הוא לרשב"ג דקתני אע"פ

שלא אכל כזית דגן מזמנין סתם דמשמע דכולן שוה אבל מיבעיא לי' אם חכמים חולקין עליו ע"ז או לא. ונהי דלענין צירוף חכמים מודים לי' אבל אם יכול להוציא את אחרים מיבעיא לי' אם חכמים מודים לי' בזה או שחולקק עליו כן הוא דעתו דר' ירמי' דלענין צירוף ליכא פלוגתא בין רשב"ג ורבנן אבל לענין להוציא אחרים צריכה לי' אם חכמים חולקין עליו או לא וכמו דס"ל בש"ס דילן דף מ"ח ע"א וע"ב דליכא פלוגתא בין רשב"ג ורבנן דלכו"ע מצטרף ולהוציא את אחרים אינו יכול ושמעון בן שטח יחיד בדבר דס"ל דיכול להוציא אחרים כמו כן ס"ל לר' ירמי' דרשב"ג ס"ל כר' שמעון ב"ש דיכול להוציא אחרים אבל מספקא לי' אם חכמים חולקין עליו בדין זה וס"ל דנהי דמצטרף אבל א"י להוציא לאחרים או דס"ל כותי' לגמרי. וע"ז קאמר סתמא דגמ' תני עלה והיסב כו' מזמנין זהו דברי רשב"ג ומסיים הגמ' דברי חכמים ר"י ב"א בשם ר' יוחנן לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן ר"ל לא מיבעיא דהוא א"י לברך אלא אפילו אחרים אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן לפיכך נקט לשון עליו ר"ל דלא מיבעיא דהוא אינו מברך אלא אפילו אין מזמנין עליו ולא כדס"ל בש"ס דילן דמזמנין עליו אבל הוא א"י להוציא את אחרים י"ח ז"א אלא דרבנן פליגי על רשב"ג לגמרי וס"ל דאין מצטרפין כלל ומסקנת הגמ' דלא כר' ירמי' דס"ל דלכו"ע מצטרפין לזימון אך מיבעיא לי' אם חכמים חולקין על רשב"ג אם הוא יכול להוציא אחרים או לא ומסקנת הגמ' דחכמים פליגי ארשב"ג לגמרי בכל עיקר הצירוף:

הלכה ה

דר' יונה טעם כסא ומתקן לה. התוס' והרא"ש ז"ל מפרשין שהי' טועם בלילה ולמחר מוזגו במים ושותה אותו אלמא דבלילה לא הי' מזוג דאי הי' מזוג גם בקידוש דלילה היכי הוי משהי יין מזוג בלילה ע"ז מדחה ר"י דלעולם הי' מזוג בקידוש הלילה אך היה משהי לי' בכלי מתכות:

פרק ח

הלכה א

וקשיא על דב"ש בלילי שבת כו' מה נפשך מברך על היום המזון קודם יברך על המזון היין קודם יברך על היין היום קודם. וא"כ כיצד יעשה. ע"ז משני נשמעינה מן הדא ר"ל דהא דשאלת כיצד יעשה נשמעינה מן הדא כיצד יעשה ומביא הא דאמר רב"א על הדא מתניתין דטעמא הוא משום שהיא ברכה קטנה ממילא הכא דהוי ברכה גדולה גם לב"ש המזון קודם ליין ע"כ מסיק כיצד יעשה על דב"ש יברך על המזון ואח"כ על היום ואח"כ

על היין וקשיא על דב"ה במוצאי שבת כו' מנפ"ש יברך על היין כדקי"ל יין הבדלה קודם להבדלה המזון קודם כדס"ל לב"ה דמזון קודם ליין. ויברך על המזון ואח"כ על היין. נר קודם ר"ל נר של הבדלה קודם כדס"ל לב"ה דנר קודם לברהמ"ז. יברך על הנר ר"ל דיברך על נר תחילה ואח"כ על מזון ואח"כ על היין ז"א דהא הבדלה קודם ר"ל יין ההבדלה קודם לנר דהא לדברי כולן בין למ"ד לקמן יקנה"ז ובין למ"ד ינה"ק לכו"ע ברכת יין קודם לנר. וא"כ נהי דלענין יין דהמזון ברכת מזון קודם ליין. אבל לענין הבדלה היין קודם כדס"ל לר' יוסי לעיל דלהבדלה לכו"ע יין קודם דהוי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וא"כ נמצא לפ"ז דהיין של הבדלה קודם לנר של הבדלה ג"כ דהא לענין הבדלה יין בראש לכו"ע וא"כ כיצד יעשה דמזון קודם ליין ונר קודם למזון ויין קודם לנר ההבדלה א"כ כיצד יעשה ע"ז קאמר ג"כ נשמעני' מן הדא כיצד יעשה כדתנינן אמר ר' יהודא לא נחלקו כו' ע"כ ס"ל דנר ההבדלה אחר ברהמ"ז ע"כ לפ"ז מסיק כיצד יעשה על דברי ב"ה מזון תחילה ואח"כ יברך על היין ואח"כ יברך על הנר:

יו"ט שחל להיות במוצאי שבת ר"י אמר יקנ"ה כו' ר"ח אמר ינה"ק שמואל אמר כהדא דר"ח דאמר ר"א בשם ריב"ל מלך כו' כן הוא הגי' בירושלמי דפוס אמשטארדם לוי אמר יהנ"ק וקאמר הגמ' מסתברא דלוי דהוא אמר מעין שניהן כן הגי' בדפוס אמשטארדם וה"פ דהגמ' קאמר דמסתברא הא דלוי משום דהוא אמר מעין שניהן ר"ל דבין לרבי יוחנן ובין ללוי הוי נר באמצע בין קידוש והבדלה ובזה ס"ל כר' יוחנן ובחדא ס"ל כלוי דהבדלה קודם קידוש:

וקשיא על דר"י אילו בשאר ימות השנה אינו מברך על הנר שלא יכבה מה עביד לה ר"י כן הגי' בדפוס אמשטארדם וה"פ הא דתקנו חכמים בשאר ימות השנה שיברך על הנר קודם הבדלה הוא משום תקנת עניים שמא לא יספיק לו השמן ויכבה אם יברך אחר הבדלה ע"כ תקנו לברך על הנר תחילה. וא"כ למה יקדש קודם הנר הא כמו דתקנו שלא יבדיל קודם לנר משום שמא תכבה כמו כן לא יקדש קודם נר משום שמא תכבה. ומשני מה עביד לה ר"י מכיון שיש לו יין אין נרו כובה. פי' דהא קי"ל במס' שבת דף כ"ג ע"ב נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף א"כ כיון שיש לו יין להבדיל ע"כ שיש לו נר ביתו וממנפ"ש אם הוא עני שאין לו שמן על הנר א"כ יין על קידוש פשיטא דאין לו ועל מה יקדש ויבדיל וכיון שיקדש ויבדיל על היין ע"כ דיש לו שמן לנר ביתו ולא דמי להבדלה בשאר שבתות השנים. דהתם נר הבדלה ויין להבדלה הבדלה קודם ע"כ חששו מפני עניים שיקנה יין ולא יהי' לו לקנות שמן על אבוקה אבל בקידוש היום ונר ביתו נר ביתו

עדיף וממילא מי שיש לו יין על קידוש כ"ש שיש לו נר ופריך א"כ יברך על הנר בסוף במוצאי שבת שחל ביו"ט מכי קדיש ומבדיל. ומשני שלא לעקור זמן שבתות הבאות: